

AZERBAYCAN ÜLKE RAPORU

TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

EYLÜL 2020

İÇİNDEKİLER

1. GENEL BİLGİLER.....	4
1.1.Künye.....	4
1.2.Coğrafi Konumu ve İklimi.....	4
1.3.Doğal Kaynaklar ve Çevre.....	5
1.4. Siyasi ve İdari Yapı.....	5
1.5.Nüfus ve İşgücü Yapısı.....	5
2.GENEL EKONOMİK DURUM.....	5
2.1. Temel Ekonomik Göstergeler.....	5
2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	7
2.3. Yatırımda Öncelikli Alanlar.....	8
3. SEKTÖRLER.....	8
3.1.Tarım.....	8
3.1.1. Tohumculuk.....	10
3.1.2.Hayvancılık.....	13
3.1.3. Balıkçılık.....	14
3.2. Enerji	14
3.3. Sanayi.....	15
3.4. Madencilik	16
3.5. Turizm.....	16
3.6. İnşaat ve Müteahhitlik Hizmetleri.....	16
3.7. Ulaştırma ve Telekomünikasyon.....	16
4.TİCARET.....	17
4.1.Genel Durum.....	17
4.2.Türkiye ile Ticaret.....	19
4.2.1.Genel Durum.....	19
4.2.2.İki Ülke Arasındaki Anlaşma ve Protokoller.....	21
4.3.Tarifeler, Diğer Vergiler.....	22

4.4. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları.....	22
4.4.1.İhracat İşlemleri.....	22
4.4.2.İthalat İşlemleri.....	22
4.4.3.Gümrük Vergileri	23
4.4.4. Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme.....	23
5.PAZAR DURUMU	23
5.1. Fırsatlar.....	23
5.2. Zorluklar.....	24
5.3.Dağıtım Kanalları.....	24
5.4. Tüketici Tercihleri.....	24
5.5. İş Adamlarının Dikkat Etmesi Gereken Hususlar.....	24
5.6.Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları	25

1. GENEL BİLGİLER

1.1.Künye

Resmi Adı	Azerbaycan Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	Cumhuriyet
Nüfus	10.059.000 (IMF, 2019)
Dil	Azeri Türkçesi
Din	İslam
Etnik Yapı	Azeriler(%90,6),Lezginler(%2,2),Ruslar(%1,8),Ermeniler(%1,5)
Başkent	Bakü
Bağımsızlık Tarihi	30 Ağustos 1991
Başlıca şehirleri	Sumgayt, Gence, Mingaçevir, Khirdalan, Şirvan
GSYİH (Milyar \$)	47,2 (IMF, 2019)
KBGSYİH (\$)	4.689 (IMF, 2019)
Enflasyon Oranı	%2,8 (IMF, 2019)
İşsizlik Oranı	%5 (IMF, 2019)
Büyüme Oranı (%)	2,7 (IMF, 2019)
Cumhurbaşkanı	İlham Aliyev
Başbakan	Ali Asadov
Para Birimi	Manat (AZN) (1 AZN=4.30TL)
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	ADB, BSEC, CE, CICA, CIS, EAPC, EBRD, ECO, FAO, GCTU, GUAM, IAEA, IBRD, ICAO, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRC, ILO, IMF, IMO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC, MIGA, NAM (gözlemci), OAS (gözlemci), OIC, OPCW, OSCE, PFP, SECI (gözlemci), UN, UNCTAD, UNESCO, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO (gözlemci)

1.2.Coğrafi Konumu ve İklimi

Azerbaycan, Orta Asya, Orta Doğu ve Ön Asya'nın tam ortasında (Büyük Kafkaslar ile Küçük Kafkaslar arasında), tarihi ve ticari geçit yollarının üzerindedir. Kuzeyinde Gürcistan (480 km) ile Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan Özerk Cumhuriyeti (390 km), güneyinde İran İslam Cumhuriyeti (756 km), batısında Ermenistan (1.007 km) ve Türkiye Cumhuriyeti (Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile (11 km) uzunluğunda ortak sınırı bulunmaktadır, doğusunda ise Hazar Denizi yer almaktadır.

86.600 km²'lik toplam araziye (%11,5 orman, %1,6 su havzası, %50 tarıma elverişli topraklardır ki, bunun %27'si otlaklar ve %36,9 diğer topraklardır) sahip olan Azerbaycan 44-52 doğu meridyenleri ve 38-42 kuzey paralelleri üzerinde yerleşmektedir. Dünyada en büyük göl olan Hazar Denizi 400.000 km² büyüklüğünde olup, en derin yeri 1.025 metredir. Azerbaycan'ın ortalama deniz seviyesinden

yüksekliği 657 metredir. Dağlık arazi Büyük Kafkas, Küçük Kafkas ve Talış Dağlarından oluşur. Kür-Aras ovası en büyük düzlüktür.

İklim açısından büyük çeşitlilikler taşıyan Azerbaycan dünyadaki 11 iklim kuşağından 9'unu barındırmaktadır. Doğu ve orta kısımları alçak ve düzlük olduğu için, kışları ılık, yazları çok sıcak geçer. Güney doğu kısmı ise nemli subtropikal iklime sahiptir. Bölgeye düşen yıllık yağış miktarı 1.200-1.400 mm.dir. Diğer bölgeler ise, kurak ve yarı kurak görünümüne sahiptir.

1.3.Doğal Kaynaklar ve Çevre

Azerbaycan diğer Kafkas ülkelerine göre geniş topraklara sahiptir. Ülke topraklarının yaklaşık % 55'i tarımsal arazilerden, % 2,5'i ise kentsel alanlardan oluşmaktadır. Toprakların % 12'si ise ormanlık arazidir. Trans-Kafkas ülkeleri içinde çevre kirliliğinin en fazla olduğu ülke Azerbaycan'dır. Yağış miktarı düşük olmakla birlikte Azerbaycan yeterli taze su rezervine sahiptir. Ancak yüzey suyu kirlidir. Nüfusun dörtte biri güvenli suya ulaşmakta sorun yaşamaktadır. Sınai üretimi düşük olmasına rağmen hava kirliliği halen yüksek düzeydedir. Tarımsal arazi verimliliği de uzun yıllar boyunca yetersiz drenaj ve sulama nedeni ile topraktaki tuz oranının artmasına bağlı olarak düşmüştür.

1.4.Siyasi ve İdari Yapı

Azerbaycan Parlamentosu, 31 Ağustos 1991'de ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir. Ülkenin yönetim biçimi demokratik, hukuka dayalı, laik, üniter bir cumhuriyettir. Başkanlık sistemi geçerlidir ve Cumhurbaşkanlığı seçimi beş yılda bir yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı, hem devletin ve hem de icranın başıdır. Azerbaycan Milli Meclisi 125 milletvekilinden oluşmaktadır. Azerbaycan, 10 iktisadî bölgeye ayrılmış olup, bu bölgeler 14 büyükşehir, 66 rayon ve 78 şehirden oluşur. Nahcivan, Azerbaycan ile kara bağlantısı bulunmamasına rağmen Azerbaycan'a bağlı bir özerk cumhuriyettir.

1.5.Nüfus ve İşgücü Yapısı

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin nüfusu 10 milyon kişiye yükselmiştir. Nüfusun % 54,1'i şehirlerde, % 45,9'u ise köylerde yaşamaktadır. Nüfusun % 49'u erkek, %51'i ise kadındır. Ülke nüfusunun %22,6'sını 0-14 yaş gurubu, %70,2'sini 15-64 yaş grubu, % 6,8'ini ise 65 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Ülkede çalışabilir nüfus toplam nüfusun % 50,09'ini oluşturmaktadır. Azerbaycan, diğer dağılan SSCB ülkelerinde olduğu gibi, 1990'lardan itibaren kentlerde yaşayan nüfusunun bir kısmını kaybetmiştir. Bunda çoğunluğu kentlerde yaşayan etnik azınlıkların ülke dışına göç etmesi önemli rol oynamıştır. 2003 yılından itibaren kentsel nüfusta yeniden artış gözlenmeye başlamıştır. Kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı 2010 yılı itibarı ile %53'e çıkmıştır. Kentsel nüfusun artışında petrol sektöründeki gelişmeye bağlı olarak artan yeni iş olanakları etkili olmuştur.

Ülkede 1920'lere kadar Arap alfabesi kullanılmış, 1929 yılında Latin alfabesine geçilmiştir. Ancak, 1939 yılında zorunlu olarak Kiril alfabesine geçilmiştir. 1992 yılında Türkçeden örnek alınarak yeni bir Latin alfabesi oluşturulmuş olup, 2001'den beri zorunlu olarak kullanılmaktadır. Bağımsızlıktan sonra devlet, Rusçanın kullanımını aşamalı olarak kaldırmaya başlamıştır. Ancak Rusça halen yaygın olarak kullanılmaktadır.

2. GENEL EKONOMİK DURUM

2.1. Temel Ekonomik Göstergeler

Ülkenin GSYİH'nden tarım %6,2, endüstri %51,7 ve hizmet sektörü %42,1 pay almaktadır. Ülkedeki işsiz sayısının toplam işgücüne oranının 2020 yılında %5 olacağı ve işsizliğin yüksek olduğu ülkeler arasında 81. sırayı alacağı tahmin edilmektedir.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020a	2021a
GSYİH (Cari Fiyatlar - SAGP milyar \$)	169,74	173,31	169,74	173,2	180,08	187,35	184,42	189,34
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar -%)	2,8	1,05	-3,06	0,15	1,5	2,25	-2,18	0,71
Kişi Başına Düşen GSYİH'daki Değişim Oranı(Cari FiyatlarSAGP- %)	1,49	-0,17	-4,19	-0,91	0,6	1,04	-3,34	-0,49
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	1,45	4,05	12,44	12,84	2,33	2,6	3,3	3,2
İşsizliğin Toplam İşgücüne Oranı (%)	4,91	4,96	5,04	5,04	4,99	4,97	4,99	4,99
Devletin Genel Net Borçlanmasının GSYİH'ya Oranı (%)	2,74	-4,81	-1,13	-1,37	5,55	8,42	-12,82	-9,67
Cari Ödemeler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	13,86	-0,44	-3,6	4,07	12,84	9,23	-8,25	-3,67

Kaynak: Economist Intelligence Unit (EIU)- Mayıs 2016 a EIU Tahmin,

Toplam İhracat: 17,9 milyar ABD Doları(2019)

Toplam İthalat: 10,3 milyar ABD Doları (2019)

Yeniliklere hızla adapte olan Azerbaycan, SSCB'nin dağılması ile uzmanlaşma ve iş bölümüne dayalı ekonomik yapılanmanın sona ermesine, Ermenistan savaşı ve Çeçenistan sorunu nedeniyle, ülke sanayii için gereken ara mallarının ithalat yollarının kapanmasına rağmen bütün bu darboğazları aşmayı başarmıştır.

IMF verilerine göre Azerbaycan, 2020 yılı itibarıyla 194 ülke arasında dünyanın 74. büyük ekonomisidir. Petrol fiyatlarının yüksek seyrettiği dönemde hızla büyüyen ve parlak bir dönem geçiren Azerbaycan, 2014'ün yarısında görülmeye başlanan petrol fiyatlarındaki düşüşten en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Gelirlerin azaldığı, bir yıl içinde %100'ü bulan devalüasyonlar sonucunda risklerin önlenmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için gerekli olan kapsamlı bir reform hazırlığına girilmiştir. İlk aşamada, gümrükler, transit geçişler, bankacılık ve vergi sistemi ile üretim ve ihracat teşviklerinde bunun yansımaları görülmüştür. Son olarak, Azerbaycan'ın ekonomisini çeşitlendirmek amacıyla oluşturduğu uzmanlar grubunun uzun süredir üstünde çalıştığı, milli ekonomiye ve on bir farklı sektöre ilişkin stratejik yol haritaları Cumhurbaşkanı Aliyev tarafından 6 Aralık 2016 tarihinde onaylanmıştır.

Azerbaycan ekonomisinde, sanayi sektörünün önemli bir bölümünü yaklaşık 20 yıl önce kurulan ağır sanayi oluşturmaktadır. Ağır sanayi içinde en önemli sektörler demir, alüminyum ve çimento olup, çoğu petrol sanayinin gelişiminden sonra ihmal edilmiştir. Ülke sanayisinin tekrar canlanmasına yönelik olarak, Azerbaycan'da 2014 yılı "sanayi yılı" ilan edilmiştir. Reel sanayi üretiminin hızla düşmesine rağmen, konut inşası, kırsal altyapı çalışmaları ve ulaşım altyapısının iyileştirilmesinden dolayı inşaat sektörü son iki senedir çok hızlı büyümüştür. Hizmet sektörü de ulaşım ve iletişim alanlarında yaşanan gelişmelerden dolayı hızlı bir biçimde büyümüştür. Bankacılık sektördeki varlığın yarısından fazlasını oluşturan iki devlet bankası tarafından yönetilmektedir. Petrol dışı alanlarda yapılan yatırımların artış kaydetmesine rağmen, IMF, ülkede enerji sektörü dışında kalan iş sektörlerinin halen oldukça zayıf görüldüğüne dikkat çekmektedir. Özellikle, gelişmemiş hukuk sistemi, rekabet koşulları önündeki engeller ve finansal sistemde yaşanan sorunların petrol dışı alanların büyümesinin önündeki en önemli engeller olduğunu belirtmektedir. Azerbaycan'da ekonominin büyük bir bölümü hala devlet tarafından yönetilmektedir. Pek çok kamu işletmesi kendi alanlarında tekeldir. Söz konusu işletmeler yüksek fiyatlar belirlemekte ve mal arzını kısıtlamakta olup, çoğu zaman mal alımında da önemli bir paya sahiptir.

2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Azerbaycan, doğrudan yabancı sermaye çekme konusunda diğer bölge ülkelerine göre oldukça başarılı olmuş ve 2004 yılında Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından hazırlanan "Doğrudan Yabancı Yatırım Performansı Endeksi"nde 140 ülke arasında birinci sırada yer almıştır. Azerbaycan'ın doğrudan yabancı yatırım girişi 2015 yılında 7.483, 2018 yılında 7000 ve 2019 yılında ise yaklaşık 7200 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu yatırımların %83,3'lük bölümü petrol ve doğalgaz sektöründe geri kalan bölümü ise petrol dışı sektörlerde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımlar Azerbaycan'ın ekonomik canlanmasında anahtar rolü oynamıştır. Azerbaycan ülkedeki ekonomik sorunların aşılması ve istikrarın sağlanması neticesinde özellikle petrol çıkarma ve işleme sanayii bakımından yabancı yatırımlar açısından çok cazip bir pazar haline gelmiştir. Ülke ekonomisi çift yapılıdır. Bir yandan petrol (hidrokarbon) ve ona bağlı hizmetler ile müteahhitlik sektörlerinde hızlı bir gelişme eğilimi gözlenirken, diğer yandan petrol dışı sanayi sektörlerinde yatırım eksikliği gözlenmektedir. Bunun sonucunda petrol dışı sektörlerde düşük istihdam, yetersiz vergi geliri ve ihracat dolayısıyla da ithal ürünlerinde rekabetle başa çıkamama gibi sorunlar yaşanmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların önemli kısmı petrol üretimi ve çıkarımı alanlarına olmuştur. Sermaye yatırımlarının %60 gibi önemli bir oranı hidrokarbon sektöründedir. Son on yıl içerisinde Azerbaycan'a yönelik gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırım girişleri, büyük ölçüde Azerbaycan'ın cari açıklarını finanse etmiş ve ekonomik büyümenin itici gücü olmuştur.

Doğrudan Yabancı Yatırım İstatistikleri (milyon dolar)

Veriler	2015	2016	2017	2018	2019b	2020b	2021b	2022b
Ülkeye giren DYY	7.483	7.324	5.714	7.000	7.200	7.400	7.600	7.600
Ülkeye giren DYY (% GSYİH)	14,1	19,3	14,0	14,9	13,9	13,0	11,4	9,9
Ülkeye giren DYY (Gayrisafi sabit sermaye yatırımlarındaki payı, %)	50,7	77,3	59,4	65,9	59,2	52,6	46,8	40,7

Ülkeden çıkan DYY	-3.260	-2.574	-2.564	-1.500	-1.600	-1.700	-1.900	-1.900
Net DYY	4.223	4.750	3.150	5.500	5.600	5.700	5.700	5.700
DYY stoğu	66.490	73.814	79.528	86.528	93.728	101.128	108.728	116.328
Kişi başına DYY stoğu (\$)	6.913	7.590	8.092	8.719	9.359	10.013	10.681	11.346
DYY stoğu (% GSYİH)	66.490	73.814	79.528	86.528	93.728	101.128	108.728	116.328
Ülkeye giren DYY açısından dünyadaki payı (%)	0,26	0,31	0,35	0,32	0,30	0,30	0,30	0,29
DYY stoğu açısından dünyadaki payı (%)	0,25c	0,26c	0,27c	0,27	0,27	0,29	0,30	0,31

Kaynak: EIU, b EIU Tahmin

2.3.Yatırımlarda Öncelikli Alanlar

Azerbaycan esas itibariyle petrol ve doğal gazın üretim ve ticaretine bağlı bir ekonomik yapı arz etmesine rağmen, ülke yönetimi petrol dışı alanlarda yatırımların artırılarak, petrol dışı ekonominin GSYİH içerisindeki payını artırmayı hedeflemektedir. Tarım, hayvancılık, konservecilik, yol, su, enerji nakil hatları, kimya sanayi, sağlık hizmetleri ve çevre sağlığı öncelikli yatırım alanları olarak değerlendirilmektedir. Ancak, Azerbaycan'ın kalkınma hamleleri önündeki en önemli engeli serbest piyasa ekonomi mantığının henüz yeterince anlaşılabilmiş olmayışıdır. Piyasada tekilci iktisadi tercihlerin etkinliği açıkça görülmektedir. İdare her ne kadar petrol dışı sektörlerin gelişmesini öngörmekteyse de bu düşüncenin gerçekleşmesinin zaman alacağı tahmin edilmektedir.

3. SEKTÖRLER

3.1.Tarım

Tarım, Azerbaycan ekonomisinin petrolden sonra ikinci önemli sektördür. Toplam işgücünün %40'ı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. GSYİH'da %6,2'lik bir paya sahiptir. Azerbaycan Cumhuriyeti ekolojik zenginliği ile tarım ve hayvancılık için uygun ve geniş topraklara sahiptir. Ülke topraklarının yaklaşık %50'si tarımsal arazilerden, %2,5'i ise kentsel alanlardan oluşmaktadır. Toprakların %11,5'i ise ormanlık arazidir. Azerbaycan'ın tarımsal arazi miktarı 4.8 milyon hektar olup, bunun %39.6'sı ekilebilir arazidir. Tarımsal üretimin %50.1'i ürün yetiştirme,%49.9'u ise hayvancılık faaliyetinden oluşmaktadır.

Azerbaycan'ın başlıca tarım ürünleri pamuk, tütün, çay, zeytin, sebze ve meyvedir. Ham ipek üretimi ve buna bağlı olarak dut ağacı tarımı da oldukça yaygındır. İyi kalitede zeytin üretilmesine rağmen zeytinyağı ve sabun üretimi Ermenistan'da gerçekleştirilmektedir. Ülkede bazı bölgelerde fındık, çay gibi ürünler de üretilmektedir.

Tarımda, Sovyetler birliği döneminden kalma kolektif mülkiyete dayalı kolhoz ve sovhöz işletmeleri tarafından üretim yapılmakta iken yapılan ıslahat ve özelleştirme programı çerçevesinde özel mülkiyete dayalı üretim yapısına geçmiştir. Petrolden sonra ihracatta en önemli ikinci sektör olmasına rağmen tarım sektörünün ihracat gelirlerindeki payı 2018 yılı verilerine göre %5 civarındadır. Söz konusu istatistiklerin ülkenin en büyük konsorsiyumunun petrol ihracatına ilişkin

verileri kapsamaması nedeni ile tarımın ihracat gelirleri içindeki payı gerçekte çok daha düşüktür. 1990'lar boyunca önemli üretim kaybı yaşayan sektör, 1998'den itibaren pozitif büyümeye geçmiştir. Sektör ülkenin gıda ihtiyacını karşılayamamakta ve hala büyük ölçüde devlet sübvansiyonları ile ayakta durmaktadır. Sektörün toplam üretime katkısının düşük değerlerde seyretmesinin başlıca nedeni sektördeki yapısal verimsizlik ve aynı zamanda petrol sektöründeki hızlı gelişmedir. Toprak Reformu kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Hükümet kolektif şirketler (Kolhozlar) ve devlet çiftliklerini (Sovhozlar) büyük ölçüde tasfiye etmiştir. Bu durum, sektörde küçük holdinglerin hakim hale gelmesine neden olmuştur. Özel çiftliklerin ortalama büyüklükleri 8 hektarın biraz üzerindedir. Bununla birlikte özel çiftliklerin sayısı sektördeki birleşmeler sayesinde azalmaya başlamıştır. Özel çiftlikler iç pazarın ihtiyaçlarına göre üretim yapmaktadır. Finansman sorunları nedeni ile modern ekipman, gübre ve diğer gerekli girdilere ulaşım da sorunlar bulunmaktadır. Bu da sektörün büyümesine engel olmaktadır. Kırsal altyapının yetersiz olması da büyümenin önündeki diğer bir engeldir. Altyapı eksiklikleri nedeni ile çiftçiler perakende pazarını geliştirememektedir.

Ayrıca "Bakü Tiflis Kars Demiryolu projesi ile tarımsal ürünlerin nakliyesinin önünün açılması öngörülmüştür. Azerbaycan ile yapılan ticaret anlaşmasıyla tohumculuk sektörünün Azerbaycan'a girişi ve faaliyetleri kolaylaştırılmıştır. Diğer yandan ülkemiz, tohumculuk sektörüne bazı kolaylıklar getirmesi bakımından Azerbaycan ile bitkisel ürünlerin ticaretini kolaylaştırmayı öngören "Bitki Koruma ve Karantina alanında İşbirliği" anlaşması imzalamıştır. Bu sayede "Türkiye'den buraya ihraç edilen tohumlarda kural olarak konulan 3 ila 4 yıl gibi bekleme süresinin kısaltılması konusunda önemli bir adım atılmıştır. Ayrıca Azerbaycan için TİKA aracılığıyla arıcılık, hayvancılık, kırsal kalkınma ile ilgili projeler yürütülerek BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile işbirliği çerçevesinde de Azerbaycan'dan gelen projeleri hibe yoluyla desteklenmiştir. TİKA da "Bal-Süt-Ekmek" üçlemesiyle arıcılık, süt sığırcılığı ve buğday yetiştiriciliği alanında uyguladığı projelerle Azerbaycan'da tarımın gelişmesine destek vermektedir.

Azerbaycan, iklim ve toprak yapısı bakımından tarıma uygun bir ülkedir. Uygun iklim koşulları Azerbaycan'da çok zengin ürün çeşidinin yetiştirilmesine imkan sağlamasına rağmen, bağımsızlığın ilk yıllarında makine ve ekipman yetersizliği, kaliteli tohum ve gübre kullanılmaması ve bankacılık mevzuatındaki yasal eksiklikler sonucu tarımsal kredilerin açılmaması nedeniyle ülkenin potansiyelinden yeterince istifade edilememekteydi. Son yıllarda petrol fiyatlarının önemli bir şekilde azalması ve Azerbaycan'da yaşanan ekonomik kriz ülkenin tarım potansiyelini ön plana çıkarmıştır. Tarım sektörünün gelişimi için son dönemlerde devlet tarafından uygulanan projelerin yoğunlaşması, söz konusu sektörün ülke için önemini daha da arttırmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Çevre ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı verilerine göre, Azerbaycan'ın toplam toprak fonu 8.641,0 milyon hektardan fazladır. Bunun 4,77 milyon hektarı tarıma yararlı, aynı zamanda 1,43 milyon hektarı sulanan topraklardır. Ülkenin 3.240,0 milyon hektarı veya %37,4'ü kullanılmayan (tuzlaşmış, bataklık, erozyon) topraklardır. Ülke topraklarının %36,4'ü değişik derecede erozyona maruz kalmıştır. Toprak tuzluluğu Azerbaycan'da en büyük eko coğrafi problemlerden biridir. Ülkenin sulanan topraklarının (1,43 milyon hektar) 600 bin hektardan çoğu tuzlaşmış ve bunun 224 bin hektarı ileri derecede tuzlaşmış topraklardır. Azerbaycan'ın yerüstü su rezervleri 30 milyar m³, yeraltı su rezervleri ise yaklaşık 9 milyar m³ civarındadır. Toplam gücü 21,4 km³ olan 140'a yakın baraj, 8.000 artezyen kuyusu bulunmaktadır. Su kanallarının uzunluğu 90.000 km civarındadır. Azerbaycan nüfusunun %47,2'si köylerde yaşamaktadır. Toplam 4.248 köy bulunmaktadır. Azerbaycan'da 2019 yılında tarım ve hayvancılık ürünlerinin değeri 7.836,7 milyon manat olarak gerçekleşmiş olup, bunun da 4.085,5

milyon manatını hayvancılık, 3.751,2 milyon manatını ise tarım ürünlerinden oluşturmaktadır. 2018 yılına kıyasla tarım ve hayvancılık sektörü %7,2, aynı zamanda tarım ürünlerinde %11,7, hayvancılık ürünlerinde ise %3,5 artış kaydedilmiştir. Sonuç olarak, 2019 yılında tarım ve hayvancılık sektöründe tarım sektörünün payı %45,4'den %47,9'a kadar artmış, hayvancılık sektörünün payı ise %54,6'dan %52,1'e kadar azalmış; tarım ve hayvancılık sektörünün GSYİH içindeki payı 2018 yılında %5,3'den 2019 yılında %5,7'ye kadar yükselmiştir.

3.1.1. Tohumculuk

Tohumculuğun geliştirilmesi için Türkiye'deki başarılı çeşitlerin Azerbaycan'da denenip dağıtıldığı çalışmalar 1992 yılından bu yana fasıllarla devam etmektedir. Son yıllarda tahılculuk ve tohumculuk işletmelerine hayati önemi haiz danışmanlık desteği verilmektedir. Azerbaycan'da sertifikalı tohumculuğun geliştirilmesine yönelik 1995 yılından itibaren hayata geçirilen faaliyetlerin kurumsal bir yapı aracılığıyla sürdürülmesi ve Türkiye ile Azerbaycan kökenli çeşitlerin denenmesi, iyileştirilmesi ve uygun çeşitlerin üretilmesi amacıyla 2001 yılında Haçmaz Bölgesi'nde Azerbaycan-Türkiye Tohumculuk ve Araştırma Ortak Kurumu kurulmuştur. Kurum'da çiftçilerin eğitim almaları için Çiftçi Eğitim Merkezi kurulmuş ve personel için eğitim programları düzenlenmiştir. Kurum'da yürütülen tohumculuk çalışmaları sonucunda, ürün verimliliğinde %25-30 düzeyinde artış sağlanmıştır. TİKA tarafından Türkiye'den getirilen tohumların deneme ekimleri sonucunda, "elit ve birinci sınıf" olarak yıllık ortalama 500–600 ton kaliteli tohum üretilerek, ülkenin çeşitli bölgelerindeki tohum üretimi ile meşgul olan çiftçilere dağıtılmaktadır. Kurumda üretilen "elit ve birinci sınıf" sertifikalı tohumlar ülke ihtiyacının yaklaşık %20'sini karşılamaktadır. İşletim protokolü biten söz konusu kuruma ilişkin yeni protokol, 12 Eylül 2012 tarihinde imzalanmıştır. Türkiye'nin tohumculuk alanında sahip olduğu bilgi, deneyim ve teknik tecrübenin Azerbaycan-Türkiye Tohumculuk ve Araştırma Ortak Kurumu özelinde Azerbaycan ile paylaşılması, Kurum'da "elit ve birinci sınıf" sertifikalı tohum üretiminin artırılmasına ve üretilen kaliteli tohumların geniş ekim alanlarında uygulamasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. 2018 yılı itibarıyla 48 bölgede 329 tohum şirketi bulunmaktadır.

Türkiye'nin Azerbaycan İle Tohum Ticaret Verileri

2019 yılı itibarıyla 352 milyonluk tohum dış ticaret hacmimiz içerisinde Azerbaycan'a 9,1 milyon dolarlık ihracatımız, 23 bin dolarlık da ithalatımız bulunmaktadır.

Ana ihracat kalemlerimiz: Patates, mısır, bezelye, nohut, fasulye, börülce, bakla ve buğday tohumlarıdır.

Türkiye'nin Azerbaycan ile Tohum Ticareti (TÜİK)

ÜRÜN	2019				2018			
	İhracat Mik(kg)	İthalat Mik(kg)	İhracat Dolar	İthalat Dolar	İhracat Mik(kg)	İthalat Mik(kg)	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Patates; tohumluk	491.880	0	131.693	0	12.938.240	0	2.945.167	0
Tatlı mısır (tohumluk) (melez) (kurutulmuş)	5.000	0	34.998	0	6.720	0	47.727	0
Diğer bezelye; kabuksuz (kuru) tohumluk	43.976	0	72.266	0	0	0	0	0
Yem bezelyesi; kabuksuz (kuru) tohumluk	0	0	0	0	500	0	598	0

Nohut; kabuksuz (kuru) tohumluk	150	0	203	0	37.200	0	134.421	0
Barbunya (kuru); tohumluk	160	0	728	0	0	0	0	0
Makarnalık buğday (durum buğdayı); tohumluk	173.350	0	76.639	0	106.200	0	34.394	0
Adi buğday; tohumluk	317.450	0	147.937	0	96.500	0	44.903	0
Beyaz arpa; tohumluk	25.000	0	8.750	0	42.200	0	13.181	0
Diğer arpa; tohumluk	102.000	0	42.515	0	62.000	0	25.915	0
Mısır (tek melez; tohumluk)	313.752	0	1.061.475	0	324.800	27.720	847.014	54.412
Mısır (diğer melezler; tohumluk)	130.282	0	555.974	0	55.073	0	150.173	0
Mısır (diğer tohumluk)	17.815	0	59.296	0	3.975	0	20.231	0
Soya fasulyesi; tohumluk	82.700	0	169.446	0	86.000	0	138.203	0
Rep/kolza tohumları; düşük erusik asitli (tohumluk)	720	0	6.923	0	0	0	0	0
Ayçiçeği tohumu (tohumluk)	4.000	0	42.938	0	1.250	0	8.161	0
Pamuk tohumu; tohumluk	1.885.500	0	5.322.511	0	2.092.070	0	5.915.439	0
Aspir (Carthamus tinctorius) tohumu	20	0	154	0	170	0	1.301	0
Kavun, Karpuz tohumu	1.118	0	35.971	0	0	0	0	0
Haşhaş tohumu (tohumluk)	0	4.000	0	23.052	4.000	0	20.400	0
Chia tohumu; tohumluk	300	0	390	0	1.095	0	3.224	0
Yonca tohumu	12.250	0	68.448	0	46.345	0	206.093	0
Kentucky mavi otu tohumu	700	0	7.348	0	0	0	0	0
İtalyan çimi tohumu (westerwold dahil) (Lolium multiflorum Lam.)	500	0	238	0	150	0	440	0
İngiliz çimi tohumu (Lolium perenne L.)	11.999	0	57.337	0	5.322	0	78.787	0
Domates tohumu	469	0	355.351	0	38	0	61.468	0
Hıyar tohumu	351	0	247.795	0	241	0	172.783	0
Soğan tohumu	18.075	0	484.773	0	6.585	0	222.884	0
Havuç tohumu	9	0	288	0	0	0	0	0
Marul tohumu	30	0	720	0	0	0	0	0
Biber tohumu	85	0	134.272	0	29	0	104.552	0
Patlıcan tohumu	30	0	840	0	0	0	0	0
Turp tohumu	129	0	2.003	0	500	0	2.000	0
Diğer sebze tohumları	8	0	272	0	0	0	0	0
Kinoa (Chenopodium quinoa)	0	0	0	0	40	0	336	0
Susam tohumu	0	0	0	0	125	0	308	0

(tohumluk)								
Diğer çayır otu tohumları	0	0	0	0	12.000	0	33.000	0
Diğer tür fiğ	0	0	0	0	1.000	0	1.242	0
Ispanak tohumu	0	0	0	0	1.000	0	2.500	0

Türkiye'nin Azerbaycan İle Fidan Dış Ticaret Verileri (TÜİK)

2019 yılında 40 milyon dolarlık ülkesel fidan ihracatımız içerisinde Azerbaycan'a 6,2 milyon dolarlık fidan ihracatı yapılmıştır.

TÜR	2019			2018		
	Ölçü Adı	İhracat Miktar	İhracat Dolar	Ölçü Adı	İhracat Miktar	İhracat Dolar
Meyveleri/sert kabuklu meyveleri yenilen canlı ağaçlar, çalılar; çıplak kökleriyle birlikte olanlar (asma HARIÇ)	KG/ADET	84.813	440.492	KG/ADET	117.284	473.877
Canlı narenciye fide ve ağaçları; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARIÇ	KG/ADET	320.875	113.293	KG/ADET	883.035	141.874
Meyveleri veya sert kabuklu meyveleri yenilen canlı diğer ağaçlar, çalılar	KG/ADET	1.407.968	5.675.697	KG/ADET	1.472.334	4.760.111
Sebze ve çilek fideleri	KG	20.835	56.390	KG	15.947	90.418
Köklendirilmemiş asma çelikleri ve daldırmalar	KG	0	0	KG	108	1.000
Asma; aşıllı/köklendirilmiş	KG	0	0	KG	6.502	122.726

Türkiye'nin Azerbaycan İle Süs Bitkileri Dış Ticaret Verileri (TÜİK/2019)

2019 yılında 69 milyon dolarlık süs bitkileri ihracatımız içerisinde Azerbaycan'a yaklaşık 615 bin dolarlık ihracatımız olmuştur.

TÜR	Ölçü Adı	İhracat Miktar	İhracat Dolar
Sümbül soğanı; sürgün vermiş/çiçeklenmiş	KG	86	2.004
Lale soğanı; sürgün vermiş/çiçeklenmiş	KG	194	1.292
Rododendronlar ve açelyalar; aşıllı veya aşılsız	KG/ADET	365	733
Gül çelikleri, daldırmaları veya köklendirilmiş; aşıllı veya aşılsız	KG/ADET	98.915	38.434
Diğer ağaç ve çalıların köklendirilmiş çelikleri	KG/ADET	1.637.230	44.525

Diğer ağaç ve çalıların köklendirilmiş fidanları	KG/ADET	152.450	95.600
Diğer açık hava bitkileri	KG	721.067	293.647
Oda bitkilerinin köklendirilmiş çelikleri (kaktüsler hariç)	KG/ADET	480.022	26.516
Oda bitkilerinin köklendirilmiş fidanları (kaktüsler hariç)	KG/ADET	22.390	9.149
Oda bitkileri; tomurcuklu/çiçek açmış çiçekler (kaktüsler hariç)	KG/ADET	32.878	5.906
Diğer oda bitkileri	KG/ADET	8.410	7.468

Türkiye'nin Azerbaycan İle Süs Bitkileri (Kesme Çiçek) Dış Ticaret Verileri (TÜİK/2019)

TÜR	Ölçü Adı	İhracat Miktar	İthalat Miktar	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Karanfiller (taze)	KG/ADET	2.546.005	0	85.900	0
Buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun kesme diğer çiçek ve tomurcuklar (taze)	KG/ADET	94.511	0	3.627	0
Buket yapmaya elverişli diğer bitki yaprakları ve dalları (sadece kurutulmuş)	KG	9	0	137	0

2018 yılında ise; 99,6 milyon dolarlık süs bitkileri dış ticaret hacmimiz içerisinde Azerbaycan'a 429 bin dolarlık ihracat yapılmıştır.

3.1.2.Hayvancılık

Azerbaycan'ın başlıca hayvansal üretimi süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, yumurta, balıkçılık, arıcılık, ipek böcekçiliği ve yün üretimidir. Azerbaycan'da büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı gerek et gerekse de süt üretimi açısından oldukça önemlidir. Hayvan varlığında yıllara göre artış eğilimi olduğu görülmektedir.

Petrolde sonra ihracatta en önemli ikinci sektör olmasına rağmen tarım sektörünün ihracat gelirlerindeki payı %5 civarındadır. Ülkenin kuruluş ve Ermenistan ile savaş yıllarına tekabül eden 1990'lar boyunca önemli üretim kaybı yaşayan sektör, 1998'den itibaren pozitif büyümeye geçmiştir. Sektör ülkenin gıda ihtiyacını karşılayamamakta ve büyük ölçüde devlet sübvansiyonları ile ayakta durmaktadır. Ülkedeki özel çiftliklerin ortalama büyüklükleri 8 hektarın biraz üzerindedir. Özel çiftlikler iç pazarın ihtiyaçlarına göre üretim yapmaktadır. Finansman sorunları nedeni ile modern ekipman, gübre ve diğer gerekli girdilere ulaşımında sorunlar bulunmaktadır. Ayrıca "Kırsal Kalkınma Programları Kapsamında Azerbaycan'da Arıcılığın Geliştirilmesi" konulu proje çerçevesinde TİKA

tarafından 100 aileye 1.000 adet kovan ve malzemeleri ile 1.000 adet bal arısı kolonisi ve diğer arıcılık malzemelerinin temin ve teslim çalışmaları tamamlanmıştır.

TİKA'nın desteği ile yapılan Azerbaycan'da süt hayvancılığının gelişmesi için ihtiyaç duyulan soy ıslahı ve soy kütüğü çalışmaları, henüz başlangıç aşamasındadır. 'Holştayn Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi Projesi'yle ilk defa kayıtlı hayvan-ahır kütük sistemi başlatılmıştır. Türkiye'den getirilen gen-Türk spermaları ile hayvanların ücretsiz suni tohumlaması yapılarak, yüksek süt verimine sahip hayvan soyunun kalitesi korunmaya çalışılmaktadır.

3.1.3.Balıkçılık

Hazar Denizi önemli bir balıkçılık alanıdır. Ancak kirlenme ve kaçak avlanma nedeni ile verimlilikte düşüş gözlenmektedir. 2006 yılında mersin balığı stoklarının korunması amacı ile Azerbaycan, Rusya, Kazakistan ve Türkmenistan'dan havyar ticaretine CITES tarafından (the International Convention on International Trade in Endangered Species) geçici yasak getirilmiştir.

3.2.Enerji

Petrol ve gaz üretimi ile rafine edilmesi ülke ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. British Petrol (BP) tarafından yayınlanan Review of World Economy isimli kaynağa göre ülkenin 7 milyar varillik kanıtlanmış petrol rezervi bulunmaktadır. Söz konusu rakam, dünya rezervlerinin 0,6'sına tekabül etmektedir. Ülkenin rezerv/üretim oranı ise 29,3'tür. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) verilerine göre ise ülkenin kanıtlanmış petrol rezervleri 17,5 milyar varildir

Azerbaycan mevcut petrol üretimini 3 farklı boru hattı yoluyla ihraç etmektedir. Üretimin % 80'lik bölümü Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) yoluyla ihraç edilmektedir. Bu yolların dışında karayolu ve demiryolu gibi ulaşım biçimleri de ihracat sürecinde kullanılmaktadır.

Bununla birlikte SOCAR ülkenin petrol üretiminin % 20'lik bölümünü karşılamakta, geriye kalan bölüm ise BP yönetimindeki Azerbaijan International Operating Company (AIOC) tarafından yapılmaktadır. Bu konsorsiyumu oluşturan diğer firmalar ise Chevron, Statoil, Türkiye Petrolleri, ExxonMobil'dir. BP 1992 yılından itibaren ülkedeki en önemli yatırımcı konumunu sürdürmektedir. Ülkedeki diğer önemli boru hatları Baku-Novorossiysk ve Baku-Supsa hatlarıdır. Türkiye, Azerbaycan enerji sektöründe; TPAO aracılığı ile güçlü bir şekilde varlığını sürdürmekte olup, 3.2 milyar \$'ı aşan yatırımı ile bir Türk kamu şirketinin yurtdışında gerçekleştirdiği en büyük yatırımı gerçekleştirmektedir. Bu projelerde TPAO; ACG (AzeriÇıralı-Güneşli) Projesi (%6,75), Şah Deniz Projesi (%9), Alov Projesi (%10) hisseleri oranında yer almaktadır. Ayrıca, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı Projesini hayata geçirmek amacıyla kurulan BTC Co.'da %6,53, Şah Deniz gazını taşıyacak Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı projesinde ise %9 hisseyle yatırımcı konumundadır. Azerbaycan'ın başta petrol üretimi olmak üzere enerji kaynakları ihracatı Türkiye'nin ekonomik yapısı ve transit ülke konumu dolayısıyla önem taşımaktadır. Özellikle sanayi üretimi bakımından ithal edilen yer altı zenginliklerine bağlılık başta olmak üzere coğrafi konum olarak bölge zenginliklerinin ihraç pazarlarına aktarılması bakımından da önemli bir konumdur. Bu bakımdan arz güvenliğinin sağlanması ve enerji ihtiyacının karşılanması anlamında da Türkiye-Azerbaycan arasındaki işbirliği önem taşımaktadır. Türkiye'nin gaz ihtiyacının yaklaşık % 20 sinin Azerbaycan'dan karşılanmakta olduğu ve Faz-2 gazının belirli bir kısmının da Türkiye'ye verilmesi durumunda, 2015 yılından sonra bu oranın % 30'lara ulaşmasıyla Azerbaycan-Türkiye arasındaki enerji işbirliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Azerbaycan'ın 5,2 GW

elektrik üretim kapasitesi bulunmaktadır. Elektrik tüketiminin yaklaşık %85'i ülkedeki sekiz termik santralde ve geri kalan altı hidroelektrik santralde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu güç santrallerinin tamamı devletindir. Ülkenin elektrik üretim kapasitesinin 10 GW'ye yükseltilmesi amacı ile iki yeni güç istasyonu inşaat sürecindedir. Ancak eskimiş teknoloji ve transmisyon kayıpları nedeni ile elektriğin bir kısmı Rusya, Türkiye ve İran'dan ithal edilmek zorunda kalınmaktadır. Elektrik dağıtım ağı beş bölgeye bölünmüştür. Elektrik dağıtım işi özel şirketler tarafından uzun vadeli sözleşmelerle yürütülmektedir.

Ürün Adı	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Elektrik (Milyar kw/saat)	24,7	27,7	25	22,6	25,2	
Ham Petrol (Milyon ton)	42,1	41,6	41	38,8	38,8	37,5
Doğal Gaz (Milyar m3)	29,6	29,2	29,3	28,6	30,5	35,6

3.3.Sanayi

Azerbaycan sanayisi petrol ve petrol ürünleri üzerine kurulmuştur. Azerbaycan dünyada ilk rafinerinin kurulduğu, ilk petrol tankerlerinin kullanıldığı ve denizden ilk petrol çıkaran ülkedir. Azerbaycan'ın 2015-2020 dönemini kapsayan Sanayi Kalkınma Programına göre sanayide modernizasyon, petrol dışı ürün ihracatının artırılması, bilim ve teknoloji yoğun üretim, devlet teşvik mekanizması ve yatırım çekme faaliyetlerinin artırılması hedefleri bulunmaktadır.

Gıda sanayinde; üretilen başlıca ürünler et ve süt ürünleri, deniz mahsulleri, fırın ve pasta ürünleri, şeker, yağ, içecek, tütün mamulleri, çay, konserve ve şekerlemedir.

Petrokimya sanayinde başlıca ürünler benzin, motorin, motor yağı, propilen, bitüm, polietilen, iyot, izopropil alkol ve boya malzemeleridir. Petrokimya alanında son yıllarda ciddi yatırımlar yapan Azerbaycan'da 2011 yılında Hazar Denizi kıyısında Sumgayıt Kimyasal Endüstri Parkı kurulmuştur. Söz konusu parkta üretilen ürünler tarım, inşaat, paketleme, otomotiv ve ilaç dahil kişisel bakım ürünlerinde kullanılmaktadır.

Azerbaycan'ın zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahip olması neticesinde sanayinin temelini kimya, petro-kimya, makina imalat sanayi oluşturmuştur. SSCB'deki Cumhuriyetlerin birbirine bağımlılığını artıran, bir anlamda zorunlu kılan bir ekonomik ve siyasi yapı arz etmesi sonucu, bağımsızlığın ilk yıllarında sanayi tesislerinin birçoğunda çok eski teknoloji ile üretim yapılması, hammadde ve yedek parça yokluğu gibi sebepler, ülke ihtiyaçlarının çok üstünde kapasiteye sahip bu fabrikaların kapasitesinin çok altında üretim yapmasına ya da kapanmasına neden olmuştur. Sanayi üretiminde de, 1995 yılına kadar çok büyük düşüşler yaşanmış ancak, alınan tedbirler neticesinde 1996 yılı ikinci yarısından itibaren olumlu gelişmeler görülmeye başlamıştır. Sanayileşmede esas hedef, petrol ve petrol ürünlerine olan bağımlılığı azaltarak, ekonominin diğer alanlarında gelişmeyi sağlamaktır. Bunun için KOBİ'lerin gelişmesini sağlamak, tarımsal sanayiye yenileştirmek, iyi bir eğitimle insanların bilgi ve becerilerini artırmak, nakliyenin, iletişimin güçlendirilmesi hedef olarak görülmektedir.

Bu çerçevede, 2014 yılı Azerbaycan'da "Sanayi Yılı" ilan edilmiş ve Azerbaycan Cumhurbaşkanının 26 Aralık 2014 tarih ve 964 sayılı Kararı ile "Azerbaycan Cumhuriyetinde sanayinin geliştirilmesine ilişkin 2015-2020 dönemi Devlet Programı" onaylanmıştır.

2019 yılında Azerbaycan'ın sanayi müesseseleri ve bu sektörde faaliyet gösteren girişimciler tarafından 46,7 milyar manat değerinde (27,5 milyar dolar) sanayi ürünü üretilmiş olup, bu rakam 2018 yılına kıyasla %1,8 artmıştır. Sanayinin petrol dışı sektöründe mahsul üretimi %14,3 oranında artmıştır.

Sanayi ürününün %69,9'u maden sektöründe, %25,2'si imalat sektöründe, %4,2'si elektrik enerjisi, gaz ve buhar üretimi ve dağıtım sektöründe, %0,7'si su teçhizatı, atıkların temizlenmesi ve imalatı sektöründe üretilmiştir.

3.4.Madencilik

Azerbaycan yeraltı kaynakları bakımından çok zengin bir ülkedir. Başlıca kaynakları, kurşun, çinko, bakır, demir cevheri, barit, alüminyum, kobalt, arsenik, mermer, kireç taşı, siyanit, maden tuzu ve kaya tuzudur. Az miktarda altın ve gümüş gibi değerli madenler de bulunmaktadır. Azerbaycan'da 2019 yılında Maden sektöründe petrol hasılatı %3,3 azalmış, doğal gaz hasılatı ise %27,7 oranında artmıştır. Azerbaycan ekonomisinin en önemli ayağını petrol ve gaz oluşturmaktadır. 2019 yılında ham petrol üretimi 37,5 milyon ton, gaz üretimi 35,6 milyar m³ olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılının aynı dönemine göre maden sektöründe gaz hasılatı %17,0 oranında artmış, petrol hasılatında ise %3,4 oranında azalma kaydedilmiştir. Ayrıca yer altı kaynaklarından alümin, mis, polimetale maden yatakları açısından da zengindir. Ülkenin küçük Kafkas bölümünde maden yatakları daha çoktur. Burada mangan, titan, kromit, bakır, polimetale, sürme, altın, gümüş, molibden v.s. yatakları mevcuttur.

3.5.Turizm

Zengin bir kültürel mirasa ve doğal güzelliklere sahip olan Azerbaycan'a gelen turist sayısı her geçen yıl artmaktadır. Ülkede Bakü başta olmak üzere, yaz-kış turizmine (Şahdağ Milli Parkı gibi) yönelik önemli yatırımlara başlanmış olup, bunların önemli bir kısmı tamamlanmış bulunmaktadır. Türkiye, Azerbaycan'a Rusya ve Gürcistan'ın ardından en fazla turist gönderen 3. ülke konumundadır.

Azerbaycan son dönemde turizm alanında da yabancı yatırım çekmektedir. Dünyadaki belli başlı otel zincirlerinin başta Bakü olmak üzere ülkedeki şehirlerde otel yatırımı gerçekleştirdikleri görülmektedir. 2013 yılı itibarıyla ülkede 530 otel ve 33.951 yatak kapasitesinin olduğu görülmektedir. Başlıca gezilecek yerleri Bakü, Gence, Şeki, Şirvan(Ali Bayramlı), Gobustan Milli Parkı, Naftalan ve Haçmaz'dır.

3.6. İnşaat ve Mühendislik Hizmetleri

İnşaat ve mühendislik hizmetleri faaliyetleri petrol ve gaz sektörlerindeki gelişmeye yakından bağlıdır. Petrol ve gaz boru hatları ile hidrokarbona bağlı altyapı inşaatları sektörün canlanmasında önemli rol oynamıştır. Türk firmaları Azerbaycan'da önemli inşaat işlerini gerçekleştirmektedir.

3.7.Ulaştırma ve Telekomünikasyon

Azerbaycan'da altı havaalanı bulunmaktadır. Bunlar Bakü Haydar Aliyev Uluslararası Havaalanı ile Gence, Nahcivan, Lankaran, Zakata- la ve Kebele havaalanlarıdır. Azerbaycan'dan yaklaşık 20 ülkeye doğrudan uçuş yapılmaktadır. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki uçuşlar Nahcivan, Gence ve Bakü olmak üzere 3 kente yapılmaktadır.

Azerbaycan'ın telekomünikasyon altyapısı henüz yeterince gelişmemiş olsa da bu alanda büyük yatırımlar yapılmaktadır. Azerbaycan'da petrolden sonra en fazla yabancı yatırımın yapıldığı alan bilgi ve iletişim teknolojileridir.

4. TİCARET

4.1.Genel Durum

Azerbaycan'ın ticaret yaptığı başlıca ülkeler Rusya, İtalya, Türkiye, Hindistan, İsrail ve Romanya'dır. Önemli ihraç ürünleri ham petrol ve türevleri, gıda ürünleri, alüminyum ve tekstil, önemli ithal ürünleri ise makine ve ekipmanları, otomotiv ve tütün mamülleridir.

2019 yılında 20 milyar dolarlık ihracatla dünyada %0.1 pay ile 70. sırada olan ülkenin ihracat yaptığı başlıca ülkeler: İtalya, Türkiye, İsrail, Hindistan ve Almanya'dır. Ülkenin ihracatında Türkiye %14,6 pay ile 2. sıradadır. Ülkenin 2019 yılında ihraç ettiği başlıca ürünler; ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar), petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar, petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, domates (taze/soğutulmuş) ve altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)dir. 2019 yılında 14 milyar dolarlık (%19 artan) ithalatla dünyada 87. sırada olan ülkenin ithalat yaptığı başlıca ülkeler :Rusya, Türkiye, Çin, İsviçre ve ABD'dir. Ülkenin ithalatında Türkiye %12 pay ile 2. sıradadır. (ITC-Trademap) 2019 yılında ithal ettiği başlıca ürünler; altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde), otomobiller, petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, buğday ve mahlut, tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlardır.

Azerbaycan'ın Genel Dış Ticaret Seyri (milyar \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2002	2.3	1.8	4.1	0,5
2003	2.5	2.6	5.2	-0,1
2004	3.6	3.5	7.1	0,1
2005	4.3	4.2	8.5	0,1
2006	6.3	5.2	11.5	1,1
2007	6.0	5.7	11.7	0,3
2008	47.7	7.1	54.8	40.6
2009	14.6	6.1	20.7	8.5
2010	21.2	6.5	27.7	14,7
2011	26.4	9.7	36.1	16,7
2012	23.8	9.6	33.4	14,2

2013	23.9	10.7	34.6	13,2
2014	21.7	9.1	30.8	12,6
2015	11.3	9.2	20.5	2,1
2016	13.3	8.4	21.7	4,9
2017	15.3	8.7	24.0	6,6
2018	19.4	11.4	30.8	8
2019	19.6	13,6	33.2	6

Kaynak: Trademap

Azerbaycan'ın Başlıca Ülkeler İtibarıyla İhracatı (000 \$)

Sıra	Ülkeler	2017	2018	2019	Pay (%, 2019)	Değişim (%, 2018- 2019)
1	İtalya	5 352 489	5 879 775	5 638 642	28,7	-4,1
2	Türkiye	1 393 786	1 825 981	2 862 695	14,6	56,8
3	İsrail	638 938	1 310 824	1 331 616	6,8	1,6
4	Hindistan	404 068	819 538	955 866	4,9	16,6
5	Almanya	450 462	780 847	931 783	4,7	19,3
6	Çin	443 807	113 573	752 163	3,8	562,3
7	Rusya	587 034	665 741	724 342	3,7	8,8
8	İspanya	384 222	396 368	704 460	3,6	77,7
9	Çekya	556 855	938 384	647 451	3,3	- 31
10	Gürcistan	487 757	485 347	586 904	3	20,9
11	Fransa	460 005	441 674	536 648	2,7	21,5
12	İngiltere	41 293	261 680	457 751	2,3	74,9
13	Hırvatistan	212 927	245 844	436 550	2,2	77,6
14	Tayland	109 406	142 054	359 698	1,8	153,2
15	Portekiz	501 618	528 718	353 915	1,8	-33,1
16	Diğer(Ukrayna, Çin, Yunanistan, Avusturya, İsviçre, Romanya, Kanada, Japonya, Afganistan)					
	TOPLAM	15.306.018	19.458.633	19.635.580	100	0,9

Kaynak: Trademap

Azerbaycan'ın Başlıca Ülkeler İtibarıyla İthalatı (000 \$)

Sıra	Ülkeler	2017	2018	2019	Pay (%)	Değişim
------	---------	------	------	------	---------	---------

					2019)	(%, 2018-2019
1	Rusya	1 552 735	1 884 217	2 287 172	16,8	21,4
2	Türkiye	1 273 793	1 576 853	1 646 599	12,1	4,4
3	Çin	854 519	1 196 673	1 432 031	10,5	19,7
4	İsviçre	42 368	507 810	1 206 786	8,8	137,6
5	ABD	721 123	527 232	768 542	5,6	45,8
6	Almanya	441 747	658 614	708 725	5,2	7,6
7	Ukrayna	460 393	469 791	467 070	3,4	-0,6
8	İran	239 706	414 754	452 628	3,3	9,1
9	Kanada	15 641	162 409	398 161	2,9	145,2
10	İtalya	318 100	335 730	363 947	2,7	8,4
11	Avustralya	4 961	4 089	295 577	2,2	7128,6
12	Fransa	154 859	183 243	250 837	1,8	36,9
13	İngiltere	239 862	263 541	232 634	1,7	-11,7
14	Japonya	170 774	383 890	221 576	1,6	-42,3
	Diğer (Beyaz Rusya, Kazakistan, Türkmenistan, Kore, Hollanda, Hindistan, Brezilya, Norveç, Polonya, Avusturya					
	TOPLAM	8 767 799	11 460 338	13 649 269	100	19

Kaynak: Trademap

Petrol ve doğalgaz Azerbaycan'ın ihracatında yüzde 90 paya sahiptir. İthalatında ise yüzde 80 civarında mamul maddeler yer almaktadır. Bu bakımdan ihracatında önemli bir zorlukla karşılaşmamaktadır. Maktu gümrük tarifeleri yüzde 0,5-15 arasında değişmekte olmasına rağmen, teamül haline gelen tarife dışı vergi uygulamaları gümrüklerde maliyet artırıcı bir unsur olduğu gibi çoğu zamanda tarife dışı engel olarak devam etmektedir. Azerbaycan'ın, Rusya Federasyonu, Moldova, Gürcistan, Türkmenistan, Özbekistan, Ukrayna, Kazakistan, Kırgızistan, Beyaz Rusya ve Tacikistan ile Serbest Ticaret (STA) Anlaşması bulunmaktadır. Bu ülkelere sağlanan gümrük vergisi muafiyeti ülkemizin ihracatında yüzde 10-15 civarında olumsuz etki yapmaktadır.

4.2.Türkiye İle Ticaret

4.2.1. Genel Durum

Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı; ihraç ürünlerinin bu ülkede tanınmaya başlaması, Türk şirketlerinin Azerbaycan piyasasında şube açmak suretiyle Türkiye'den ithalat yapması ve bu malları iç piyasada pazarlaması nedeniyle 1993 yılından bu yana yükselme eğilimi göstermektedir. Ancak, yüksek gümrük vergisi oranları nedeni ile iki ülke dış ticareti potansiyelinin gerisinde kalmaktadır. 2019 yılında ülkeye

ihracatımız 2 milyar dolardır. Bir önceki yıla göre ihracatımız % 21 artmıştır. 2019 yılında ülkenin toplam ihracatımızdaki payı % 1 olup 27. sıradadır. 2019 yılında ülkeden ithalatımız 3 milyar dolardır. 2019 yılında ülkenin toplam ithalatımızdaki payı % 1 olup 23. sıradadır. Türkiye'nin Azerbaycan'a olan ihracatında makineler ve mekanik cihazlar ve yedek parçaları, demir ve çelikten eşyalar, elektrikli makina ve cihazlar ve yedek parçaları, mobilya, otomotiv, optik alet ve cihazlar, motorlu kara taşıtları ve yedek parçaları, mineral yakıtlar, petrol ve türevleri gibi ürünler önemli paya sahiptirler. Bunun yanı sıra Türkiye'nin tuz, kükürt, taş, alçı ve çimento, kağıt, karton ve mamulleri, sabun ve müstahzarları, sebze ve meyveler gibi birçok diğer ürünlerde ihracat potansiyeli bulunmaktadır. İthalat kalemlerimiz ise petrol/doğalgaz, plastik ürünleri, işlenmemiş alüminyum, organik kimyasal maddelerdir.

2002-2019 yılları arasında Azerbaycan'daki Türk yatırımları 11 milyar \$, ülkemizdeki Azerbaycan yatırımları ise 19,5 milyar \$'dır. Azerbaycan'dan 2019 yılında ülkemize gelen turist sayısı 842.057'dir.

Türkiye Azerbaycan Dış Ticaret Seyri (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2000	230	95	326	134
2001	225	78	303	147
2002	231	64	296	166
2003	315	122	438	193
2004	404	135	539	268
2005	528	272	800	255
2006	695	340	1.035	354
2007	1.047	329	1.377	718
2008	1.667	928	2.596	739
2009	1.398	752	2.151	646
2010	1.551	865	2.416	686
2011	2.064	262	2.326	1.802
2012	2.587	340	2.927	2.247
2013	2.961	334	3.294	2.627
2014	2.876	291	3.167	2.585
2015	1.899	232	2.131	1.666
2016	1.181	1.186	2.367	-5
2017	1.274	1.394	2.668	-120
2018	1.577	1.826	3.403	-249
2019	1.647	2.863	4.509	-1.216

Kaynak: TÜİK

Azerbaycan'daki yabancı yatırımların yarıya yakını petrol sektörüne yapılmaktadır. Türkiye, Azerbaycan'a en fazla yatırım yapan ülke konumundadır. Bununla birlikte Türkiye'nin yatırımları genellikle petrol dışı sektörlerde gerçekleşmektedir. Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı, ithalatının yaklaşık 9 katıdır.

2018 yılında yurtdışından Türkiye'ye gelen 6 milyar dolar değerindeki toplam doğrudan yatırımda, Azerbaycan 516 milyon dolar ve % 9 pay ile 2. sıradadır. Ülkemizde yaklaşık 2000 Azerbaycan sermayesine sahip şirket faaliyet göstermektedir. Türkiye'deki Azerbaycan sermayeli şirketlerinin başlıca faaliyet alanları: toptan ve perakende ticaret; inşaat; gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri; ulaştırma, haberleşme ve depolama hizmetleri; imalat sanayi; oteller ve lokantalar; diğer toplumsal, sosyal ve kişisel hizmet faaliyetleri; tarım, avcılık ve ormancılık; sağlık işleri ve sosyal hizmetler; madencilik ve taş ocaklığı; elektrik, gaz ve su; eğitim hizmetleri; mali aracı kuruluşlardır. Azerbaycan'ın ülkemizdeki en önemli yatırımlar SOCAR TURKEY ENERJİ A.Ş. ve TANAP DOĞALGAZ İLETİM A.Ş. tarafından yapılmaktadır.

Türkiye'nin 2018 yılında yurtdışına gerçekleştirdiği 4 milyar dolar değerindeki toplam yurtdışı doğrudan yatırımda, Azerbaycan 63 milyon dolar ve % 2 pay ile 5. sıradadır. Yatırımlarımızda önde gelen sektörler bilgi ve iletişim, finans ve sigorta faaliyetleri, gıda, meşrubat ve tütün ürünleri sanayi ve inşaatıdır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) Azerbaycan'da, ACG (Azeri-Çıralı-Güneşli) (%6,75), Şah Deniz (%19) ve Alov (%10) projelerinde yer almaktadır. TPAO ayrıca, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhracat Hattı Petrol Boru Hattı Projesinde %6,53, Şah Deniz gazını Gürcistan-Türkiye sınırına taşıyan Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı Projesinde ise %19 hisseyle yer almaktadır. Azertel A.Ş., Turkcell ile ortak olarak kurulmuş olup, Azerbaycan'daki ilk GSM operatörü olan AZERCELL'i kurmuştur. GSM sistem yatırımları, planlaması ve kurulum işleri ile iştigal etmektedir.

Sovyetlerin dağılıştından sonra ülke bir yenilenme süreci içerisine girmiş, bu sebeple müteahhitlik sektörü için cazip bir ortam olmuştur. Son iki yıldır bir durgunluk yaşanmasına rağmen konut, yol, içme suyu, köprü, otel, iş merkezi gibi projeler hali hazırda devam etmektedir.

Türk Müteahhitlik firmaları Azerbaycan'da şimdiye kadar yaklaşık 12 milyar dolar değerinde 363 adet proje yürütmektedirler. Diğer taraftan, Azerbaycan müteahhitlik sektöründe yerli firmaların kendi içinde tecrübe kazanmış oldukları ve belirli işleri doğrudan üstlenebildikleri görülmektedir. Türk firmalarının bundan sonraki devrede daha çok yerli firmalarla şirketler birliği oluşturarak iş alma kabiliyetlerini devan ettirmelerinin daha gerçekçi bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Petrol ve Doğalgaz ticaretinin artmasına paralel olarak, Azerbaycan'ın bundan sonraki devrede daha çok alt yapı, su, yol, elektrik gibi inşaat işlerine yönelmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, inşaat sektörünü hizmet ticareti yanında tedarik mekanizmasını desteklemesiyle de değerlendirmek gerekmektedir. Türk inşaat malzemeleri piyasada haklı bir imaja sahiptir. Bu anlamda Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatında inşaat malzemeleri önemli bir paya sahiptir.

4.2.2. İki Ülke Arasında Yürürlükte Olan Anlaşma ve Protokoller

Azerbaycan ile Türkiye arasında daima kuvvetli ilişkiler söz konusu olmuş ve her iki ülkenin liderleri de bu ilişkileri "Bir millet, iki devlet" sloganı ile nitelendirmişlerdir. İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik işbirliğinin gelişmesine yönelik çeşitli anlaşma ve protokoller yapılmıştır. Hali hazırda yürürlükte olan anlaşma ve protokoller aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Anlaşma Adı	İmza Tarihi
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	01.11.1992
Kara Ulaştırma Anlaşması	01.11.1992
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	25.10.2011
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	09.02.1994
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programı ve İcra Planı	06.11.2007
Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması	06.11.2007
KEK VI. Dönem Toplantısı	22.01.2011
KEK VII. Dönem Protokolü	11.07.2014
KUKK Toplantısı Protokolü	09.12.2015

4.3.Tarifeler, Diğer Vergiler

Nakliyatla ilgili sorunlar, geçiş belgesi yetersizliği, gecikme cezaları, taşımacılıkta karayoluna bağımlılık, gümrük uygulamaları, vize uygulaması, çalışma izninin zorlaştırılması, bürokrasi ve tekelleşmenin yaygınlaşması problemleri söz konusudur.

Azerbaycan Cumhuriyetinin “Tüketici Haklarının Korunması Hakkında Kanun” gereğince uygunluk sertifikası (Standart Belgesi) olmayan ürünlerin satışı ve kullanılması yasaktır. Azerbaycan’a yabancı ülkelerden malların ithalatının yapılabilmesi için milli sertifika belgelerine uygun olarak, malların standart belgesi ve deneme protokollerinin Azerbaycan Standartlaştırma, Metroloji ve Patent Devlet Komitesi’ne takdim olunması ve bu malların milli sertifikalaştırma sisteminde testlerinin yapılması gerekmektedir. Ancak, ithal edilen mallarda BDT Ülkeleri’nin standart kurumları ile TSE tarafından verilen standart belgeleri geçerli olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Türkiye’den TSE belgesi ile gelen mallar diğer ülke mallarına göre avantajlı konumdadır.

İthal edilen ürünlerin üzerindeki etiketlerin İngilizce, Rusça, Türkçe olması yeterli görülürken, Mart 2010 tarihinden itibaren Azerbaycan Türkçesi ile olması uygulamasına geçilmiştir.

4.4. Dış Ticaret Politikası Ve Uygulamaları

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat ve İhracat Rejimi) Azerbaycan Cumhurbaşkanının 24 Haziran 1997 tarih ve 609 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

4.4.1.İhracat İşlemleri

Azerbaycan Cumhuriyetinde üretilen veya ithal edildikten sonra yeni bir üretim sürecine sokularak mamul hale getirilen malların ihracı gerçek ve tüzel kişiler tarafından serbestçe yapılabilmekte olup, Gümrük Kanununda ve söz konusu Kurallarda belirlenen durumlar hariç onların faaliyetine sınırlama getirilemez. Bakanlar Kurulu tarafından yapılan veya ilgili devlet organlarından izin alınarak gerçekleştirilen ihracat işlemleri dışında kalan bütün diğer malların ihracı Gümrük Organlarına beyan edilerek gerçekleştirilmektedir.

4.4.2.İthalat İşlemleri

Azerbaycan Cumhuriyeti’ne gerçek ve tüzel kişiler tarafından kendi dövizleri ile konsinye veya devlet garantisine bağlı olmayan krediler hesabına yapılan ithalat işlemleri ile ilgili yapılmış anlaşmalar

(Bakanlar Kurulu tarafından yapılan ve ilgili devlet organlarından izin veya lisans alınarak gerçekleştirilen ithal işlemleri hariç) Gümrük Organlarına beyan edilmek suretiyle gerçekleştirilmektedir. Gerçek ve tüzel kişiler tarafından ithal edilen malların gümrük değerlerinin kontrolü yapılmakta olup, bu işlemler Gümrük Organları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bazı stratejik malların ithalatı (silah, barut, patlayıcı maddeler vs.) Bakanlar Kurulu'nun izni ile gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, kuralların Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmesi kaydıyla Ekonomi Bakanlığı'nın izni ile sınır ticareti yapılabilmektedir. İhraç edilen malların bedelinin önceden ödenmiş olması veya gayri kabili rücu akreditif yolu ile ve yahut yetkili bankaların teminatının bulunması suretiyle ihracının gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Malların ülke dışına çıkarılmasında bu üç yöntemden birinin kullanılmış olduğunun Gümrük Organlarına tevsiki gerekmektedir

4.4.3. Gümrük Vergileri

Azerbaycan Cumhuriyeti Gümrük Kanunu (<http://www.e-qanun.az/code/21>) gümrük işinin hukuki, ekonomik ve kurumsal altyapısını, aynı zamanda gümrük alanına getirilen, bu alandan çıkarılan, transit olarak geçen mallara ve nakliye araçlarına uygulanan genel kuralları ve prosedürleri, gümrük işi alanında kişilerin haklarını ve görevlerini belirlemektedir. Azerbaycan'da ithalat aşamasında mal guruplarına göre nispi olarak üçüncü ülkeler (Türkiye dahil) menşeli ürünlerde %0-%15 arasında değişen oranlarda Gümrük Vergisi uygulanmaktadır. Maktu vergi oranları ise ölçü birimlerine göre (kg, lt, adet, m2, m3, cm3, metre, çift) farklılık arz etmektedir. Azerbaycan Devleti Gümrük Organları tarafından asgari ithal fiyatı belirlenerek, bu fiyatın altında beyan edilen mallara belirlenmiş fiyatlar üzerinden Gümrük Vergisi uygulanabilmektedir. Öte yandan, Ülkemizin AB ile yapmış olduğu Gümrük Birliği Anlaşması benzeri Anlaşmalar Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazandığı ilk yıllardan itibaren BDT ülkeleri ile (Rusya, Ukrayna, Gürcistan, Moldova, Kazakistan vs.) Serbest Ticaret Anlaşmaları yapılmış ve bu çerçevede anılan ülkelere gelen ürünlerden gümrük vergisi sıfırlanmıştır. Anılan ülkelere sadece %18 KDV uygulanmaktadır. Gümrük vergi oranları ile ilgili bilgilere Azerbaycan Devlet Gümrük Komitesinin (https://c2b.customs.gov.az/Tnved_public.aspx) web sitesinden ulaşmak mümkündür.

4.4.4. Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

"Tüketici Haklarının Korunması Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyetinin Kanunu (<http://www.e-qanun.az/framework/9479>) çerçevesinde ülkeye yurtdışından ithal edilen ürünlerin üzerinde tüketiciler için gerekli bilgilerin yer alması gerekmektedir. Buna göre, ithal edilen ürün çeşidine göre, ürünün içeriği, üretici adı, son kullanım tarihi, kullanım kuralları, parfüm ve kozmetik ürünler için yan etkileri v.b. hakkında gerekli bilgiler Azerbaycan dilinde mutlak şekilde belirtilmelidir. Açık mallarda, içinde ithal edilen ülkenin dilinde kitapçık şeklinde, kapalı olanlarda ise ürünün üzerine yapıştırılan izah edici bir sayfada (Stiker) tüketiciler için gerekli ek bilgiler yer almalıdır.

5. PAZAR DURUMU

5.1. Fırsatlar

Hükümetin önem verdiği petrol dışı ekonominin desteklenmesi politikası kapsamında, turizmin geliştirilmesi, organize sanayi bölgelerinin kurulması, ulaştırma sektörünün revizyonu yönünde arayışlar söz konusudur. Petrol dışı sektörlerin gelişmesini amaçlayan politikalar genel olarak iş

ortamının iyileştirilmesini temel almakta, tarım, imalat sanayi, telekomünikasyon ve turizm potansiyel sektörler olarak değerlendirilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar Azerbaycan'ın ekonomik canlanmasında anahtar rolü oynamıştır. Ülke ekonomisi çift yapılıdır. Bir yandan petrol ve ona bağlı hizmetler ile müteahhitlik sektörlerinde hızlı bir gelişme eğilimi gözlenirken, diğer yandan petrol dışı sanayi sektörlerinde yatırım eksikliği gözlenmektedir. Bunun sonucunda petrol dışı sektörlerde düşük istihdam, yetersiz vergi geliri ve ihracat dolayısıyla da ithal ürünlerinde rekabetle başa çıkamama gibi sorunlar yaşanmaktadır. Ülkemiz Azerbaycan'ın ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında 2. sırada yer almaktadır. Dolayısıyla ülkemizin dış ticaretinde Azerbaycan önemli pazarlardan biridir.

5.2.Zorluklar

Doğrudan yabancı yatırımların önemli kısmı petrol üretimi ve çıkarımı alanlarına olmuştur. Sermaye yatırımlarının %60 gibi önemli bir oranı bu sektördedir. Yabancı yatırımcılar imalat sanayi sektörüne yatırım yapmaktan kaçınmaktadırlar. Bunun bir sonucu olarak da sektörün üretimi düşmüştür. Azerbaycan tarafından dış ticarete uygulanmakta olan teknik engeller hakkında bilgiye (<https://www.teknikengel.gov.tr/#/ulke/azerbaycan>) web sitesinden ulaşılabilmektedir.

5.3.Dağıtım Kanalları

Azerbaycan ekonomisinde 2015 yılında yaşanan ekonomik krizden sonra özellikle tüketici piyasasında dağıtım kanallarının önemi artmıştır. Şöyle ki, toptancıların, perakende mağazaların, ülkede sayıları giderek artan büyük süpermarketlerin ve merkezi satın alma birimlerinin tercih ettikleri yeni dağıtım kanalları sektörü büyük gelişme göstermiştir. Azerbaycan'daki dağıtım sektörü, ülkede değişik satın alma kalıplarındaki tüketici gruplarına hizmet veren kuruluşların ortaya çıkmasıyla daha da büyümüştür. Diğer eski BDT ülkelerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da fiyat ve kalite satın alma kararının en önemli belirleyicisi olma özelliğini korumaktadır. Büyük gruplar ve onlara bağlı mağazalar/süpermarketler, Azerbaycan'daki perakende dağıtımda en önemli yeri tutmaktadır.

5.4.Tüketici Tercihleri

Azerbaycan'da bölgesel ekonomik farklılıklar, tüketicilerin satın alma davranış ve alışkanlıklarının yanı sıra dağıtımcıların satın alma kararları ile pazarlama tekniklerini de etkilemektedir. Azerbaycan'da başta Bakü şehri olmak üzere diğer büyük şehirlerde kredi kartı kullanımı son yıllarda artmaktadır. Azerbaycanlı tüketiciler arasında satış sonrası hizmetlere yönelik talepler de giderek artış gözlemlenmektedir. Özellikle, ülkede satış sonrası hizmet uygulamalarında Türk firmalarının başarıyla hizmet vermeleri sebebiyle Türk mallarının tercih edilmesinde önemli bir yer tutmaktadır.

5.5.İşadamlarının Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Otellerde, büyük alışveriş merkezlerinde ve süpermarketlerde uluslararası kredi kartları ve ABD Doları kullanılabilir. Küçük dükkan ve restoranlarda ise nakitle (AZN) ödeme yapılmaktadır.

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ticarete karşılaşılan önemli sorunlardan biri de vize uygulamalarıdır. Birinci derece pasaport, hizmet pasaportu ve diplomatik pasaportlara vize uygulanmamaktadır. İş adamlarının ülkeye girişlerinde vize gerekmektedir. Karayolu ile yapılacak girişlerde Azerbaycan Büyükelçiliği'nden ya da İstanbul Başkonsolosluğu'ndan vize alınması

gerekmektedir. En fazla bir ay için vize alınabilmekte, resmi yazı ile müracaat edilmesi gerekmektedir. Hava yolu ile yapılan girişlerde ise havaalanında vize alınması mümkündür.

Nüfusun büyük bir bölümü akıcı biçimde Rusça konuşabilmekte, İstanbul Türkçesi, Farsça, Gürcüce ve başka dilleri anlayabilmektedir. Otellerde, barlarda ve şirket ofislerinde İngilizce yaygındır. 1992 yılında Türkçeden örnek alınarak yeni bir Latin alfabesi oluşturulmuş olup, 2001'den beri zorunlu olarak kullanılmaktadır. Bağımsızlıktan sonra devlet, Rusçanın kullanımını aşamalı olarak kaldırmaya başlamıştır.

Azerbaycan ile Türkiye arasındaki saat farkı +2 saattir.

Azerbaycan yemekleri bol miktarda mevsim sebzeleri ve yeşillik içerir. Nane, kişniş, dereotu, fesleğen, maydanoz, tarhun, pırasa, kekik, frenk soğanı, mercan köşk, taze soğan gibi taze otlar (goy) çok yaygın tüketilir ve ana yemeklere eşlik eder. En çok koyun ve dana eti yenir. Pilav (plov) çok önemli bir yemektir ve safranlısı gibi birçok çeşidi yapılır. Azeriler yoğurt (qatik), peynir (pendir), ekmek (çörek), salata (salat) severler. Azerbaycan mutfağından bazı Azeri yemekleri; yarpak dolması, kelem dolması, badımjan dolması, kabab, balık, dograma, duşbara, lavangi ve lüle kababtır.

5.6.Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları (Başvuru belgeleri ve Yetkili merci vb.)

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Fikri Mülkiyet Ajansı (<http://copat.gov.az/>) 30 Temmuz 2018 tarih ve 222 sayılı Azerbaycan Cumhurbaşkanı Kararıyla kurulmuş ve Azerbaycan'da telif hakları, fikri ve sınai mülkiyet hakları konusunda yetkili bir kurumdur. Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 15 Ekim 1999 tarih ve 166 sayılı Kararı ile onaylanmış "Marka tescil belgesi başvurularının yapılması ve ekspertizi" Kuralları gereği, söz konusu başvurular Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Fikri Mülkiyet Ajansı'na yapılmaktadır. Başvurular başvuru sahibinin kendisi tarafından veya adı geçen Ajanslık kaydında bulunan marka müvekkilleri (<http://patent.gov.az/?sid=14>) vasıtasıyla yapılabilmektedir. Azerbaycan Cumhuriyetinde faaliyet gösteren girişimciler hariç, yabancı tüzel ve gerçek kişilerin Ajanslık başvuruları yalnızca marka müvekkilleri tarafından yapılmaktadır. Başvurular dilekçe ve eki ilgili evraklardan (<http://patent.gov.az/?sid=51>) oluşmakla bir markaya ait olmalıdır.

***Covid 19 Salgınının Dış Ticarete Etkileri**

Ülkede salgın nedeni ile ithalat kısıtlaması uygulaması bulunmamaktadır. Dünya petrol fiyatlarının hızla düşmesi Azerbaycan ekonomisini ciddi şekilde etkileyeceği öngörülmektedir. Yapılan ilk tahminlere göre, ülke ekonomisinin %50 daralacağı ifade edilmektedir. Azerbaycan devlet gelirlerinin düşmesi petrol dışı sektörlerde net ithalatçı olan ülkenin dış ticaretini de olumsuz etkileyecektir.

*** Covid-19 Tedbirleri:**

Sınır Önlemleri

Kargo hariç, Türkiye-Azerbaycan arasında karşılıklı hava ve kara yolu ulaşımının geçici süreyle durdurulması kararı alınmıştır.

17.03.2020 itibarıyla Azerbaycan-Gürcistan ve Azerbaycan-Rusya Federasyonu sınır geçişlerinde yük taşımaları devam etmekle birlikte; yolcu, otomobil ve otobüs geçişleri geçici olarak durdurulmuştur. Azerbaycan-İran sınır geçişlerinde de aynı rejim uygulanmakla birlikte, ithalat için getirilen yükler sınır geçiş noktasında İran plakalı taşıma araçlarından Azerbaycan plakalı taşıma araçlarına aktarılmaktadır. Söz konusu durum, Nahçıvan- İran sınırı için de aynı şekilde uygulanmaktadır.

Azerbaycan-Türkmenistan arasında deniz yolu taşımacılığı devam etmektedir. Bu çerçevede, ülkemizden Orta Asya'ya Hazar geçişi üzerinden yapılan yük taşımaları için hâlihazırda bir sorun görülmemektedir.

Azerbaycan'a giriş yapan yük taşımalarında, sürücüler termal kameralarla koronavirüs ihtimaline karşı tetkik edilmekte, araçlar ise dezenfekte edilerek kabul edilmektedir.

TIR şoförlerimize Bakü limanında daha önce yapılmakta olan koronavirüs testi, Azerbaycan'a girmeden Azerbaycan-Gürcistan sınırındaki Kırmızı Köprü sınır kapısında yapılması için yeni karar alınmış, yeni uygulama nedeniyle sorun yaşanmaması için şoförlerimizden test ücreti olarak 50 Dolar alınacağı belirtilmiştir. (02.04.2020)

9.4.2020 tarihinden itibaren, Azerbaycan, Nahçıvan uyruklu şoförler, belirlenecek izole alanlarda 14 günlük karantina süresini beklemeksizin gerekli sağlık muayenesi yapıldıktan ve araçları dezenfekte edildikten sonra ülkemize girebilecektir.

Ticari Önlemler

Çin'den ithal edilen tüm ürünlere sıkı kontrol uygulanmaktadır. Azerbaycan Gıda Güvenliği Ajansı'nın açıklamasına göre Çin'den ithal edilen canlı hayvanlara, hayvan kökenli ürünlere, deniz ürünlerine, ayrıca petshoplar ve hayvanat bahçeleri için hayvanların getirilmesine geçici kısıtlama getirilmiştir. Öte yandan, anılan ülkeden internet üzerinden sipariş edilen birçok malın ithalatından da imtina edilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 25 Mart 2020 tarih ve 114 sayılı Kararı ile "Azerbaycan Cumhuriyetinin gümrük tarife istatistik pozisyonu (GTİP), ithalat gümrük vergi oranları ve ihracat gümrük vergi oranları"nda yapılan değişikliklere göre, Azerbaycan'a tıbbi maske üretimi için gerekli hammadde (GTİP: 5603.12.10.00 ve 5603.13.10.00) ithalatı 31 Aralık 2022 tarihine kadar gümrük vergisinden muaf tutulmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 22 Mayıs 2020 tarih ve 188 sayılı Kararı ile Azerbaycan'a ithal edilen galoş (GTİP: 3926 20 000 1), tıbbi eldiven (GTİP: 4015 19 000 1) ve tıbbi maske ve respiratörlere (GTİP: 6307 90 980 1) 5 Mart 2020 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanan gümrük vergi muafiyetinin süresi 1 Temmuz 2020 tarihine kadar uzatılmıştır.